

Шоокумова Д.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ БИЛИМ БЕРҮҮ ИШМЕРДҮҮЛҮГҮН ЖӨНГӨ САЛУУЧУ МЫЙЗАМ АКТЫЛАРЫНЫН ТҮШҮНҮГҮ

Шоокумова Д.

ПОНЯТИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕГУЛИРУЮЩИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

D. Shookumova

THE CONCEPT OF THE LEGISLATION GOVERNING EDUCATIONAL ACTIVITIES IN THE KYRGYZ REPUBLIC

УДК:327.39

Бул илимий макалада Кыргыз Республикасындагы билим берүү ишмердүүлүгүн жөнгө салуу мыйзам актыларынын түшүнүгүнүн теоретикалык укуктук жактары талдоого алынган.

В статье проанализированы теоретико-правовые стороны понятия законодательства, регулирующие образовательную деятельность в Кыргызской Республике.

In this article theoretical and legal issues of the concept of legislation regulating educational activities in the Kyrgyz Republic are analyzed.

Мыйзам актыларынын түшүнүгүн биз мамлекеттин жана укуктун теориясы илими аркылуу алуубуз зарыл. Анткени мамлекет жана укук теориясы фундаменталдык илим болуу менен бирдикте көптөгөн категориялык түшүнүктөрдү туура чечмелөөгө жардам берет.

Мыйзам актыларынын түшүнүгү юридикалык илимде, окумуштуулар тарабынан ар кандай көз караштар жаратып, бир канча талаш-тартыштуу ойлорду жаратып, азыркы учурда деле талаш-тартыштуу бойдон калууда. Кээ бир окумуштуулар “мыйзам актылары” түшүнүгүн тар мааниде жана бир канча кененирээк мааниде карашат.

«Мыйзам актылары» түшүнүгү тар мааниде мыйзам чыгаруу органы тарабынан кабыл алынган жогорку юридикалык күчкө ээ болгон мыйзамдардын жыйымы катары түшүнүктү өзүнө камтыйт.

Мыйзам актылары кең мааниде объективдүү укуктун сырткы чагылдыруу формасы башкача айтканда жалпыга милдеттүү ченемдик укуктук актылардын жыйындысы катары түшүнүктү камтыйт.

Мыйзам актыларын мындай мааниде түшүнүү ыйгарым укукка ээ болгон субъектилер тарабынан кабыл алынган ар кандай юридикалык актыларды өзүнө камтыган. Ошону менен бирдикте мыйзам актылары чөйрөсүнө бир гана мыйзамдар кирбестен мыйзам астындагы ченемдик актылар да кирген.

Мыйзам актыларынын кең маанидеги түшүнүгү Совет мезгилине тиешелүү болуп, бийлик бутактарынын бөлүнүүсүнөн баш тартуу менен Кеңештерге тийиштүүлүгү менен өзгөчөлөнгөн.

Өткөн кылымыдын 90-жылдары Советтик идеологиянын кулашы менен “мыйзам актылары” түшүнүгү бир канча тар мааниде түшүнүлө баштаган.

Азыркы мезгилде бул түшүнүккө жандашуу дале болсо талаш-тартыштуу болуп өзүнүн ирээттүү эместүүлүгү менен айрымаланат.

Мыйзам актылары түшүнүгү биздин оюбузча коомдогу жөнгө салуу предметине көз каранды болуп анын татаалдыгы башкача айтканда бир канча укуктун тармактары менен да жөнгө салынышы менен да шартталары анык.

Мына ошондуктан жөнгө салуу предметинин татаалдыгы «мыйзам актылары» түшүнүгүн кең мааниде түшүнүүгө алып келүүдө. Бул нерсеге мисал катары Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндөгү» мыйзамын да айтсак болот.

“Мыйзам актылары” түшүнүгү атайын юридикалык терминдерге киргендиктен анын так маанисин аныктоо укукколдонуу практикасында, мыйзам чыгаруу ишмердүүлүгүндө укуктуу мамлекеттердин шарттарында өзгөчө мааниге ээ.

Атактуу окумуштуу Н.С. Соколованын ою боюнча узак мезгилдерге чейин “мыйзам актылары” түшүнүгүн кеңири трактовкалоо оңтойлуу болуп, мыйзамды “жууп салуу” үчүн легалдуу каражат катары мыйзам актылары астындагы актылар менен алмаштыруучу каражат катары колдонушкан [1].

Мыйзам актыларынын тутуму татаал бири-бири менен байланыштан турган көп кырдуу кубулуш катары коомдун саясий укуктук чөйрөсүнүн өнүгүүсү менен шартталат.

Укуктук жөнгө салуунун кеңейиши, мыйзам актыларынын көбөйүшү, мыйзам актыларынын тармагын кеңейишине гана алып келбестен, бир тектүү мыйзам актылары менен дал келбеген жаңы мыйзам актыларынын тармагынын пайда болуусуна да алып келди.

Азыркы учурда мыйзам актыларынын тутуму көптөгөн окумуштуу юристтер тарабынан өз алдынча укуктук категория катары таанылып, объективдүү укуктун сырткы чагылуу формасын түзөт.

Кыргыз Республикасындагы билим берүү ишмердүүлүгүн жөнгө салуучу мыйзам актылары өзүнүн түзүмү жана мазмуну боюнча бир канча татаал түзүмгө ээ. Мындай татаал түзүмдүн болушу билим берүү ченемдик актыларынын билим берүү мамилелериндеги институттарды гана жөнгө салбастан, билим берүү процесси менен түздөн-түз байланышпаган укуктун башка тармактарындагы мыйзам актылары менен жөнгө салынгандыгында, мисалы админис-

тративдик укук, эмгек укугу, жарандык укук жана башкалар.

Бирок бул мыйзам актылары коомдук турмуштун аркандай тармактарын жөнгө салууга багытталган болсо дагы ички байланыш биримдигине ээ, ал ички байланышты билим берүү чөйрөсүндөгү мамилелер түзөт.

Бул өзгөчөлүк билим берүү мыйзам актыларынын өзгөчөлүгүн гана камтып калбастан ага атайын жыймыдуу тармак мүнөзүн да берип турат.

Кыргыз Республикасы Конституциянын 1-беренесине ылайык “эгемендүү, демократиялык, укуктук, мамлекеттик башкарууга дин аралашпаган, унитардык, социалдык мамлекет” деп жарыяланган. Мына ошондуктан биздин өлкөдөгү мыйзам актыларынын деңгээли жөнөкөй эки баскычтуу деп эсептөөгө болот:

а) борбордук мамлекеттик бийлик органдарынын ченемдик актылары;

б) жергиликтүү органдардын ченемдик актылары саналат.

Бирок бул жерде айта кетүү орундуу юридикалык жак катары өзүнүн локалдык актыларына ээ болгон жактар да бар аларга мисалы университет, институт тарабынан ички регламентти кабыл алуусу, студенттердин катарына тикелөө же четтетүү жана башкаларды айта кетүү орундуу.

Мына ошондуктан Кыргыз Республикасындагы билим берүү ишмердүүлүгүн жөнгө салуучу ченемдик актылар бир канча татаал мазмунга ээ. Бул татаалдык ченемдик акты кайсыл орган тарабынан кабыл алынгандыгын, кандай юридикалык күчкө ээ экендиги, кайсыл укуктун тармагы менен жөнгө салынгандыгы менен шартталат.

Кандай гана ченемдик укуктук акты болбосун ал конкреттүү коомдук мамилелер чөйрөсүн жөнгө салаары талашсыз. Мына ошондуктан Кыргыз Республикасынын билим берүү ишмердүүлүгүн жөнгө салуучу мыйзам актылары билим берүү процес-

синен келип чыккан коомдук мамилелерди жөнгө салат аларга:

- окуучу менен окутуучу арасындагы мамилелер;

- окуучу менен билим берүү мекемесинин арасындагы мамилелер;

- билим берүү мекемеси менен билим берүү мекемелерин башкаруучу органдардын арасындагы мамилелер;

- мамлекеттик бийлик жана жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдары менен билим берүү мекемелеринин арасындагы мамилелер саналат.

Жалпысынан алганда бул коомдук мамилелер билим берүү ишмердүүлүгүнөн келип чыккан мамилелерди жөнгө салууну көздөсө, мамилелердин кээ бир бөлүгү билим берүү ишмердүүлүгүн ишке ашырууну камсыз кылуу мамилелерин жөнгө салат. Биз белгилегендей экинчиси бир канча татаалыраак бир катар укуктун тармактары менен жөнгө салынат. Бул тармактар менен жөнгө салынган мамилелер билим берүү ишмердүүлүгүнүн сапатын жана натыйжалуулугун арттырууга багытталган.

Бул жерден келип чыккандай Кыргыз Республикасындагы билим берүү ишмердүүлүгүн ченемдик укуктук жөнгө салуучу мыйзам актыларын эки топко бөлсөк болот:

а) түздөн-түз билим берүү ишмердүүлүгүн жөнгө салуучу ченемдик актылар;

б) билим берүү ишмердүүлүгүнүн максатына жетүү үчүн милдеттерди жөнгө салуучу ченемдик актылар.

Колдонулган маалымат булактары:

1. Манова Г.Н. Теория государства и права. М.1996.с.179.
2. Кыргыз Республикасынын Конституциясы (КР 2010-жылдын 27-июнундагы Мыйзамы менен колдонууга киргизилген).

Рецензент: к.ю.н., доцент Жусупов Б.А.